

2026-01-23

Till: Justitiedepartementet

Remissyttrande Koordinatbestämda gränser SOU 2025:80

Sammanfattning

REV (Riksförbundet Enskilda Vägar) delar utredningens grundläggande inställning till ett införande av koordinatbestämda fastighetsgränser. Men förslaget ger också upphov till ett antal frågor.

Behovet av information och rådgivning kommer att öka snarare än minska eftersom alternativen för en gränspunkts rättsliga status blir flera. Det behöver belysas vem eller vilka som ska täcka upp detta behov. Information om kvalitet och status för gränser ska finnas allmänt tillgängliga, men måste också förmedlas och förklaras. De oklarheter som finns med dagens system kommer inte att försvinna annat än på mycket lång sikt.

Utredningen förlägger verktygen för att omvandla gränser till att bli koordinatbestämda hos lantmäterimyndigheterna. Då en snabbare övergångsprocess framhålls som angelägen borde utredningen även ge tydligare direktiv om hur privata aktörer kan bidra, till exempel genom framtagande av underlag för överenskommelser eller vid gränsvisning.

Utredningen betonar samhällsvinsterna vid ett införande av koordinatbestämda gränser. Dessa vinster förutsätts också komma byggherrar och fastighetsägare tillgodo. REV vill betona vikten av att reformen inte medför kostnadsökningar för enskilda fastighetsägare till exempel i samband med planläggning. De möjligheter till effektiviseringar som följer av reformen måste tas tillvara.

Önskvärt vore ett radikalare grepp som kortar övergångsperioden mellan gammalt och nytt. En sådan möjlighet vore att låta alla befintliga gränspunkter som mätts in med viss definierad noggrannhet omedelbart övergå till att vara koordinatbestämda, kanske med någon form av säkerhetsventil. En annan möjlighet vore att rikta ett särskilt incitament till enskilda fastighetsägare som inte själva har omedelbar ekonomisk nytta av en koordinatbestämning.

Yttrande

Allmänt

Införandet av koordinatbestämda gränser är en sedan lång tid diskuterad och efterfrågad åtgärd som är en grundsten i digitaliseringen av Sverige. REV ser i grunden denna reform som positiv och nödvändig. Men vi vill samtidigt varna för att förväntningar om omedelbara effektiviseringar och minskade kostnader lätt kan överdrivas. Det system som fastighetsindelningen utgör har en lång historia och många beståndsdelar. Kostnaderna för systemets upprätthållande och utveckling bärs i huvudsak av Sveriges fastighetsägare. Så länge inte offentliga medel tillförs kan förändringar bara ske i den takt som fastighetsägarna ansöker om nya lantmäteriatgärder. Det är viktigt att säkerställa att inte införandet föranleder ytterligare fördyringar, innan de positiva effekterna kan tas tillvara.

De väghållare som är REVs medlemmar kommer att påverkas av ett införande av koordinatbestämda gränser. Detta gäller i ännu högre grad för fastighetsägarna som är delägare i våra medlemsföreningar. Förbundet ser ett kontinuerligt behov av information och rådgivning om fastighetsgränser, hur de redovisas och hur de ska tolkas. Det behovet kommer snarare att öka än minska vid ett införande av koordinatbestämda gränser eftersom både digitala och fysiska gränsmärken nu kommer att innehålla ytterligare en kvalitetsparameter.

Kvalitetsaspekter

Utredaren lyfter de kvalitetsbrister som finns i den digitala registerkartan och de negativa konsekvenser som följer av bristerna. REV kan bara hålla med om det. Problemen har historiska orsaker och åtgärdas bara i den takt som Lantmäteriets krav på kostnadstäckning tillåter, med andra ord betalningsviljan för Lantmäteriets tjänster hos enskilda fastighetsägare. En övergång till koordinatbestämda gränser kommer inte att ändra på det. Vi ser heller inga förslag i utredningen som kan förändra denna förutsättning.

Det är värt att påminna om att koordinatbestämda gränser inte är någon ny företeelse. En gränspunkt kan definieras som omarkerad varvid läget gäller enligt koordinaterna. Förfarandet används mest frekvent där en fysisk markering skulle utgöra ett hinder för markanvändningen eller där det finns tydliga naturliga gränser. Förutsättningen är ett tillförlitligt referenssystem och god mätteknik, men det gäller numera i större delen av landet. Utredaren har såvitt REV kan se inte belyst vilka effekter detta haft för registerkvaliteten.

REV vill påminna om det kvalitetsarbete som pågått i lantmäterimyndigheterna sedan den digitala registerkartan infördes före millennieskiftet. Trots ett nytt nationellt referenssystem, 25 års inmätning av nya och befintliga gränser samt de generella åtgärder som genomförts kvarstår stora brister och stor osäkerhet om värdet av de koordinater som finns i registerkartan. Variationerna är stora mellan stad och landsbygd och kommer troligen så att förbli.

Utredningen beskriver att reformen kommer att ge registerkartan en högre tillförlitlighet. Detta gäller dock endast på mycket lång sikt eftersom kvaliteten på befintlig information fortsatt kommer att variera kraftigt. Nya och vid förrättningar berörda äldre gränspunkter mäts sedan länge in med hög kvalitet, varför koordinaterna redan idag har högt bevisvärde om fysisk markering därefter skulle rubbas eller försvinna. Den nackdel som undanröjs i det korta perspektivet är att det inte längre kommer att finnas någon tolkningsosäkerhet mellan mätdata och fysiska markeringar för gränser och gränspunkter som koordinatbestämts. Men REV ser trots detta att den bristande tillförlitligheten i registerkartan kommer att kvarstå under lång tid.

Utredningens resonemang om rationaliseringar av detaljplane- och bygglovsprocesser bygger på kravet att koordinatbestämning först sker av samtliga gränser inom planområdet. Detta krav kan komma att ytterligare fördyra planprocessen. Det är tveksamt i vilken omfattning vinsterna kan tillgodogöras av den enskilda fastighetsägare som i många fall är den part som betalar kommunens planarbete. Resonemanget kan antas gälla för resursstarka kommuner med egen lantmäterimyndighet som kan arbeta proaktivt med koordinatbestämning. Det framstår som oklart vilka konsekvenser kravet kan få för enskilda fastighetsägare till exempel vid planläggning av ett omvandlingsområde med många privatägda fastigheter.

Koordinatbestämning kan enligt förslaget ske av nya och befintliga gränser vid lantmåteriförrättning. Det innebär att gränser som inte blir föremål för särskild förrättning (eller överenskommelseprövning) kommer att kvarstå med befintlig status. Någon anstormning av ansökningar om koordinatbestämning är knappast att förvänta, då de höga kostnaderna för lantmåteriförrättningar är allmänt kända. För att få till stånd en mera genomgripande förändring krävs offentlig finansiering. Utredningen uttalar också att de förväntade positiva effekterna inte kommer att realiseras om övergångsperioden blir lång, vilket framstår som mycket sannolikt.

Det verkar osäkert vad som händer med fysiska markeringar om en gräns koordinatbestäms. Om de inte tas bort – vilket inte framgår som ett krav – kommer de att finnas kvar men sakna rättslig status. Det leder sannolikt till en generellt ökad osäkerhet om betydelsen av fysiska markeringar. Det skulle i sämsta fall kunna leda till att fysiska markeringar med rättslig status tas bort av okunskap.

Överenskommelser om koordinatbestämning

Förslaget om att en överenskommelse om koordinatbestämning ska kunna prövas och godkännas av lantmäteriet med rättsverkan, verkar vara en åtgärd riktad mot att underlätta, snabba upp och kostnadseffektivisera övergången till koordinatbestämda gränser. Lantmäterimyndigheten ska enligt förslaget inte utföra några tekniska åtgärder. Överenskommelsemodellen skulle kunna bli användbar i situationer där fysiska gränspunkter redan dokumenterats med tillförlitliga koordinatuppgifter i tidigare förrättning. Om sådana saknas bör i stället medverkan av fristående mätningsexperts kunna bli aktuell. Det är i så fall en välkommen öppning mot medverkan från privata aktörer. Utredaren bör tydliggöra detta och göra det lätt att förstå vilka krav som ställs.

Det är angeläget att kostnaderna för lantmäterimyndighetens prövning inte ska stå i vägen för tillämpning av överenskommelsemodellen. Utredaren bör föreslå åtgärder för att säkerställa detta.

Alternativ för införande

REV önskar att utredningen även prövar alternativ för ett mera offensivt införande av koordinatbestämda gränser, vilket skulle möjliggöra en kortare övergångsperiod och öka utbytet av reformen. Bland dessa alternativ finns att med omedelbar verkan låta gränspunkter övergå till att bli koordinatbestämda om de redan är inmätta med tillfredsställande noggrannhet. Även en insats av statlig finansiering skulle bidra till att säkra åsyftad effektivitetsvinst och samhällsnytta.

Möjligheter för enskilda vägar

Införandet kan öppna möjligheter att genom koordinatbestämda gränser skapa en större tydlighet i beslut enligt anläggningslagen. En vanligt förekommande oklarhet för väghållare på enskilda vägar är vägområdets omfattning. Avgränsningen av vägområdet avgör var väghållaren har befogenhet att underhålla vägen och var man kan utöva inflytande över markägarens åtgärder. Rättighetsgränser markeras mera sällan i terrängen och besluten grundas därför oftast på en kartredovisning som kan ha olika kvalitet. Det kan noteras att det här problemet även uppstår vid allmänna vägar.

Medverkan av privata aktörer

Lantmäterimyndigheternas hittillsvarande monopolställning när det gäller fastighetsgränser skulle med utredningens förslag kunna luckras upp. En förutsättning är då att lagstiftningen tydliggör att privata aktörer ska kunna visa ut en koordinatbestämd gräns med samma tillförlitlighet som lantmäterimyndigheterna. Privata aktörer bör som nämns i föregående avsnitt även få en viktig roll i att upprätta underlag för överenskommelser om koordinatbestämning. REV ser positivt på denna möjlighet givet att verksamheten styrs upp med kvalitetskrav.

Rådgivning och information

Reformen som absolut är behövlig och emotsedd kommer att få som konsekvens att behovet av rådgivning och information blir minst lika stort som idag, eftersom den lätt kan misstolkas till att innebära en generell kvalitetshöjning. Fristående organisationer som REV kommer att behöva ta en del av ansvaret för detta om inte lantmäterimyndigheterna har ett tydligt serviceåtagande. Vi ser det inte som en självklar fråga att sköta en verksamhet som i grunden åligger en myndighet. Det är heller inte alla aktörer som har kompetens att ge goda råd och korrekt information.

Om enskilda vägar

Det finns 57 000 mil väg i Sverige. Av dessa är 43 000 mil enskilda vägar.

Av det enskilda vägnätet utgörs cirka 15 000 mil av skogsbilvägar, resterande 28 000 mil utgörs av alltifrån kortare vägsträckor från allmän väg betjänande några få fastigheter på landsbygden till komplexa vägsystem i tätorter. Enskilda vägar som är mer än en kilometer, där det finns fast boende, är av betydelse för näringslivet eller det rörliga friluftslivet, är berättigade till bidrag i enlighet med regelverket i förordningen (1989:891) om statsbidrag till enskild väghållning. För närvarande utgår bidrag till sammanlagt cirka 8 000 mil väg. Därtill ges stöd till konstbyggnader (broar, trafikbryggor) och färjedrift.

Allmänt kan sägas att satsningar och utveckling av den infrastruktur som det enskilda vägnätet omfattar har positiva konsekvenser för jord- och skogsbruket, lokalt näringsliv och det rörliga friluftslivet där ett välfungerande, finmaskigt vägnät är väldigt viktigt. Därtill kommer naturligtvis att ett välfungerande enskilt vägnät också är av stor betydelse för alla dem som bor längs dessa vägar, och är beroende av de för sina dagliga transporter till arbete, skola och fritidsaktiviteter.

Riksförbundet Enskilda Vägar

Riksförbundet Enskilda Vägar (REV) är en opolitisk och icke vinstdrivande organisation för föreningar som sköter enskilda vägar i Sverige. REV har till uppgift att förenkla de enskilda väghållarnas vardag, tillvarata deras intressen och representera dem gentemot politiker, myndigheter och organisationer. Förbundet har drygt 13 800 medlemsföreningar som alla är enskilda väghållare. Medlemsföreningarnas drygt 5500 mil vägar utgör en viktig del av landets lokala infrastruktur och betjänar tillsammans mer än var fjärde fastighet i Sverige.

Östersund som ovan

Maria Sigfridsdotter

Lars Åstrand

Ordförande

Regionansvarig Norr